

Ödeshögs kommun

Utvecklingsuppdrag - frånvaro

Delrapport

Framtagen av:	Bildningsförvaltningen
Datum:	Fyll i datum för beslut.
Diarienummer:	BUN 035.2021-600
Författare:	Anngela Sundbäck
Innehållsansvarig:	Lotta Gemfors

Innehåll

1	Inledning.....	4
1.1	Bakgrund.....	4
1.2	Begrepp.....	4
1.2.1	Vad är frånvaro?.....	4
1.2.2	Problematisk frånvaro.....	4
2	Frånvarofaktorer.....	5
3	NPF - Neuropsykiatrisk funktionsnedsättning.....	6
4	Situation i Ödeshög.....	7
4.1	Utgångspunkt.....	7
4.2	Frånvarodialog förskolan.....	7
4.3	Frånvarodialog grundskola F-5.....	7
4.4	Frånvarodialog grundskola 6-9.....	8
4.5	Frånvarodialog gymnasium.....	8
5	Tankar om förebyggande åtgärder.....	9
5.1	Förskolan.....	9
5.2	Grundskola F-5.....	9
5.3	Grundskola 6-9.....	10
5.4	Gymnasium.....	10
6	Referenser.....	11

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Skolfrånvaro och "hemmasittande" är ett växande problem över hela landet och i alla åldrar. Många skolor och kommuner har svårigheter med att hantera och bygga upp sitt arbete kring denna komplexa problematik.

I planeringsdirektiven för 2021 har kommunfullmäktige i Ödeshög gett barn- och utbildningsnämnden som utvecklingsuppdrag att "Kartlägga stor/total frånvaro hos barn i förskola och elever i grundskola och gymnasium, samt i görligaste mån utreda orsakerna härtill." Uppdragets slutdatum är i direktiven satt till 2021-05-31.

På grund av att det under det senaste året har varit svårt att särskilja frånvaro orsakad av pågående pandemi mot frånvaro på grund av andra orsaker, föreslog förvaltningen en delad rapportering. I en delrapport presenteras orsaker till problematisk frånvaro på kommunfullmäktige i maj medan kartläggning av frånvaron beräknas kunna redovisas i december.

När omvärlden diskuterar frånvaroproblematik används ett flertal olika begrepp. Ibland kan två olika begrepp beskriva samma sak, men lika ofta kan samma begrepp mena två olika saker. För att vi ska prata om och mena samma saker kommer därför rapporten inledningsvis att förtydliga vilka begrepp som används och vad de betyder.

1.2 Begrepp

1.2.1 Vad är frånvaro?

I Sverige gäller skolplikt enligt lag, vilket betyder att ska elever ska vara närvarande i skolan och delta i undervisningen. Begreppet frånvaro är inte reglerat i lagtexten, utan här gör varje skola och lärare sin egen bedömning.

Det finns två grundläggande typer av frånvaro:

- *Giltig frånvaro* är när vårdnadshavare anmält sjukfrånvaro eller när rektor beviljat ledighet. Giltig frånvaro kan till exempel vara när eleven är sjuk eller ska göra ett läkarbesök.
- *Ogiltig frånvaro* är frånvaro som vårdnadshavaren inte anmält, eller bekräftat, till skolan. Ogiltig frånvaro kan till exempel vara sen ankomst, ströfrånvaro eller skolk.

När man pratar skolfrånvaro är en spontan reaktion vanligtvis att man fokuserar på den ogiltiga frånvaron, men frågan är mer nyanserad än så. Därför presenteras en tredje typ av frånvaro: problematisk frånvaro.

1.2.2 Problematisk frånvaro

Problematisk frånvaro hittas både bland den giltiga frånvaron och bland den ogiltiga. Det kan handla om att vårdnadshavare på riktigt sätt sjukanmäler eleven, men att det görs regelbundet och av andra orsaker än att eleven faktiskt är sjuk.

Till exempel kan det finnas ett mönster av att eleven är hemma varannan måndag. Tittar man närmare på orsaken kanske eleven har föräldrar med delad vårdnad och att byta boende från det ena till det andra kräver en dag "ledigt".

Den här typen av frånvaro kallas **upprepad frånvaro**. Även kortvarig, giltig frånvaro upprepad över tid kan bli problematisk eftersom eleven totalt sett missar mycket i skolan och kanske inte klarar målen. Notera: Å andra sidan kanske eleven trots upprepad frånvaro ändå klarar målen, är frånvaron inte problematisk då?

Motsvarande under ogiltig frånvaro kallas **ströfrånvaro**. Då handlar det om att elevens frånvaro är oanmäld och rör enstaka lektioner. Det kan handla om att eleven kommer för sent till lektionen eller helt uteblir. Även här kan det utvecklas till en problematisk frånvaro då det i först kan leda till att eleven inte uppnår målen och i förlängningen att problematiken eskalerar.

Att eleven uteblir, eller skolkar som det också kallas, från vissa lektioner är inte alltid känt av vårdnadshavaren. Vid **skolk** kan eleven vara kvar på skolan, men i stället för att gå på lektion valt att umgås med kompisar som har rast. Varpå eleven går till nästa lektion när kompisarna också gör det.

När eleven av olika orsaker vägrar att gå till skolan kallas **skolvägran**. Det handlar ofta om längre perioder förknippat med ångest, depression eller annan typ av psykisk ohälsa hos eleven. Den här situationen är den mest kritiska inom problematisk frånvaro och här återfinns de barn och ungdomar som brukar kallas **hemmasittare**. Elever som varierar i mående och klarar av att gå till skolan ibland, men andra dagar vägrar, sägs ha **långvarig frånvaro**.

2 Frånvarofaktorer

Även om det inte går att se några generella orsaker som ligger bakom problematisk frånvaro, så finns det vissa drag som är återkommande. Indelat i grupper rör det sig om individuella faktorer, skolrelaterade faktorer och sociala faktorer.

- Individuella faktorer:
Elever som i högre utsträckning lider av depression, ångest och social fobi. Elever som skolkar på grund av individuella frånvarofaktorer har ofta olika typer av beteendeproblematik och drogmissbruk.

Inom gruppen för individuella frånvarofaktorer återfinns också elever som har fastställda neuropsykiatriska funktionsnedsättning.

- Skolrelaterade faktorer:
Det finns tecken på att brister i närvarokontrollen faktiskt leder till ökad frånvaro. Vissa lektioner har lättare att få frånvarande elever än andra. Det handlar ofta om att det finns inslag av situationer där eleven inte känner sig trygg, exempelvis i omklädningsrummet kopplat till lektioner i idrott och hälsa. Otrygghet ökar generellt risken för frånvaro, vilket gör väl genomförda överlämningar mellan skolor och stadier extra viktigt. Om eleven är utsatt för mobbing i skolmiljön är det också vanligt att detta på sikt leder till eskalerad frånvaro.

- Sociala faktorer:
Elever med problematisk frånvaro har oftare än andra elever en utsatt situation hemma. Det kan handla om våld i hemmet, missbruk, psykisk ohälsa och bristande engagemang från vårdnadshavares sida när det gäller elevens skolgång.
Även problem med kompisar är vanligare hos elever med problematisk skolfrånvaro. Detta märks särskilt hos den grupp som har en neuropsykiatrisk funktionsnedsättning. Avsaknad av kompisar kan i sig leda till ökad frånvaro och den ökade frånvaron leder i sin tur till försämrade relationer med kompisarna. Utanförskap föder utanförskap i en ond cirkel.

3 NPF - Neuropsykiatrisk funktionsnedsättning

Till de vanligaste neuropsykiatriska diagnoserna hör ADHD, autism och Tourettes syndrom. Hos personer med NPF bearbetar hjärnan och nervsystemet information på ett annorlunda sätt, detta kan påverka i sådan grad att det blir en funktionsnedsättning.

De olika diagnoserna har flera saker gemensamt:

- De är ställda efter personens beteende och inte av en medicinsk orsak, de har dock en biologisk bakgrund.
- Funktionsnedsättningen innebär en annorlunda kognition. Man tänker, löser problem och hanterar information på ett annorlunda sätt.
- Flera diagnoser kan förekomma hos samma person.

För att få en neuropsykiatrisk diagnos krävs att ett antal kriterier uppfylls. Det finns dock många barn, elever och vuxna som inte uppfyller alla kriterier, men som ändå kan ha stora behov av förståelse och anpassningar.

I förskolan och skolan finns många barn och elever utan diagnos som har behov av extra anpassningar och särskilt stöd, liksom det finns barn och elever med diagnos som inte har behov av stöd. Det är individens behov som ska styra.

Det är viktigt att omgivningen har förståelse för att barn, elever och vuxna har olika förutsättningar och kan uppleva och bearbeta sinnesintryck annorlunda, detta kan påverka deras förutsättning att lära.

För mer information om symptom, orsak och enskilda diagnoser rekommenderas ett besök på Riksförbundet Attention's hemsida, attention.se. Här finns en stor mängd relaterad information att fördjupa sig i, medlemsberättelser, information om aktuella kurser, aktiviteter och annat.

4 Situation i Ödeshög

4.1 Utgångspunkt

Många inom både förskola och skola upplever att man inte är utbildad för den här typen av problematik, men skolan har stort ansvar i att upptäcka, förebygga och aktivt arbeta med dessa frågor med målsättning att kämpa för att alla elever ska få ett slutbetyg. Ett slutbetyg leder till bättre jobb, högre lön, stabilare familjeliv. Vilket i sin tur leder till en högre livskvalitet för våra medborgare.

Att notera: I den här beskrivningen är det viktigt att poängtera att de brister eller utvecklingsförslag som föreslås gäller elevgruppen med problematisk skolfrånvaro och inte arbetet kring överlämningar generellt.

4.2 Frånvarodialog förskolan

Förskolan har alltid haft bra koll på vilka barn som är frånvarande i större utsträckning, men har tidigare inte arbetat med att ta fram statistik. Den frånvaron som kan anses oroande orsakas av föräldrarna, det finns inga barn som inte vill gå till förskolan. Med facit i hand kan man se redan efter 2-3 dagar på inskolningen att det finns risk för problem så långt fram som i högstadiet. Tidiga insatser och goda relationer är nödvändigt, förskolan har ett gott samarbete med FUS, men upplever att resurserna är begränsade.

Det känns inte alltid som att vårdnadshavare förstår vilken påverkan frånvaron har på barnet. Barnet blir berövade både sin grupp och gemenskap i förskolan, vilket tydligt märks på att de inte kan eller vill ta sin plats i gruppen.

I vissa fall kan problematik kopplad till NPF synas tidigare, men oftast eskalerar den när barnen är i 5-6 års ålder och skolstart närmar sig. Vi behöver bli bättre på att möta dessa barn, de möter alldeles för mycket okunskap som det är idag och en del barn får det väldigt jobbigt i förskoleklass.

4.3 Frånvarodialog grundskola F-5

Här syns de olika frånvarofaktorerna tydligt. Hos de elever som är frånvarande ligger det antingen sociala faktorer, eller individuella faktorer och NPF bakom. I och med pandemin har dock ytterligare en grupp tillkommit. Frånvaro till följd av smittorisk förekommer dock både för sig själv, och i kombination av någon av de andra grupperna.

Att förskoleklass inte anses vara så viktig spiller över på årskurs 1. I dylika fall finns en helt annan värdegrund i familjerna där man inte ser någon poäng av att delta i samhället. Trenden fortsätter upp i grundskolan då det finns föräldrar som inte tycker att det är något problem att barnen inte är i skolan.

Även en elev med en problematisk frånvaro kan klara måluppfyllelsen. Men frånvaron i sig är ett önskat beteende som över tid kan leda till problem, farhågan är att dessa elever riskerar att falla ur på Lysingskolan där friheten är större.

Samarbetet som finns kring överlämning mellan årskurs 5 och 6 behöver kompletteras när det gäller dessa barn. Det som behövs är mer handfasta åtgärder, som upprepade besök i nya skolans lokaler och/eller mindre, avdramatiserade möten tillsammans med mottagande mentor och rektor. Allt för att den enskilde eleven ska känna sig trygg inför övergången.

Materialet kring överlämningen behöver också bli bättre och tydligare, i omdömet/betyget kan eleven ha godkänt, men det står inte alltid med hjälp av vilka stödinsatser.

De elever vars föräldrar inte skickar dem till skolan tar sig till skolan självmant när de blir äldre, så den problematiken försvinner efter hand. Medan elever som har NPF får större svårigheter ju äldre de blir.

4.4 Frånvarodialog grundskola 6-9

Den globala pandemin leder till ökad frånvaro och i dagsläget (2021-02-02) är 40-50 elever borta varje dag. En handfull av dem finns det anledning att oroa sig för, ytterligare en handfull kommer att få det besvärligt med att nå upp till betyg. I frånvarosystemet finns nu ett tillägg där eleven kan anmäla distansnärvaro. Lektionsplaneringen görs utifrån dock utifrån de elever som är på plats, men alla ska ha möjlighet att hänga med i undervisningen.

Sett efter frånvarofaktorer har Lysingskolan övervägande delen individuella - NPF. Man kan se en trend av att elever med problematisk frånvaro innan pandemin, har utnyttjat möjligheten att vara hemma på grund av symptom. På grund av gällande nationella restriktioner kan inte skolan agera på samma sätt som man vanligtvis gör. Troligtvis kommer inte detta orsaka ytterligare fall, men för de elever oro fanns för innan, har oron blivit högre.

Den höga frånvaron bottnar ofta i en problematik som varit med från grundskolans tidiga år, men kännetecknas av att närvaron successivt minskar ju äldre eleverna blir. En brist är att en bristfällig skolbakgrund följer med upp i åren. Det är inte alltid skolan varit så tydlig i de yngre åren att man inte når kunskapskraven och när de blir äldre och kraven blir högre orkar eleverna inte riktigt kämpa trots hjälp och stöd. Man ser också att frånvaro över tid är det största orosmomentet.

4.5 Frånvarodialog gymnasium

Gymnasiet har ett annorlunda synsätt när det gäller frånvaro, så länge man klarar kursen är inte närvaron i fokus. Ansvaret ligger alltså på den enskilde eleven. Blir frånvaron för stor kommer dock studiebidraget från CSN att påverkas.

Frånvaroproblematik i gymnasiet är svårare att påverka eftersom Ödeshög inte har någon egen verksamhet. Av samma anledning är det svårt att få en bra överblick på hur omfattande frånvaron är. De skolor med flest elevantal från Ödeshög ger tydligast bild, men totalt finns elever från kommunen på 24 olika skolor.

Det finns en trend av att strategisk frånvaro ökar sista året i gymnasiet. Det vill säga att eleverna strategiskt väljer att vara hemma från en dag i skolan "som ändå inte ger något", till förmån för att hinna plugga mer inför ett prov eller en uppsats i ett viktigare ämne.

Hos de elever som rektor arbetar löpande med, skulle större delen av problemen kunna avhjälpas i tidigare skolår. Det handlar väldigt sällan om nya problem, utan det är sådant som man har med sig i ryggsäcken. Tidiga insatser är nödvändiga och ger långtgående effekter.

Även i överlämningen till gymnasiet finns det mer att önska kring elevgruppen. Intresset från mottagande skola varierar, något som kan påverkas av att Lysingskolan i dagsläget inte har någon specialpedagog. Det kan vara lättare när personal inom samma profession kan samverka med varandra kring en elev.

Det förekommer att nya elever med sedan tidigare problematisk frånvaro flyttar in till kommunen. Kring dessa elever är svårare att arbeta, eftersom det i verksamheten inte finns någon förkunskap eller några relationer. I dessa fall finns oftast inte heller något intresse från familjens sida att skapa relation.

Det är inte elever med NPF som får det problematiskt i gymnasiet, de har fått hjälp i grundskolan och läser oftast anpassade utbildningar i gymnasiet. Den största frånvarofaktorn i gymnasiet är i stället den sociala.

5 Tankar om förebyggande åtgärder

5.1 Förskolan

- Övergångarna måste belysas ännu mer för att stötta både barn och pedagoger. Det finns inga möjligheter att sortera, utan varje barn och varje elev har rätt att bli bemött på ett kunnigt sätt. Vi kan hela tiden bli bättre.
- En djupare förståelse behövs och en riktigt tydlig struktur i verksamheten. Vi ska inte bara göra pappersprodukter, utan den enskilda pedagogen ska veta vad som ska göras och känna sig trygg med att ha rätt verktyg i lådan.
- Vi behöver dels använda den kompetens vi har, men också skapa en långsiktig plan för utbildning och kollegialt lärande.
- Det är väldigt viktigt att betona att det finns de olika kategorierna av frånvarofaktorer. Även hur viktigt det är med relationer och hur dessa påverkas negativt av stor personalomsättning.

5.2 Grundskola F-5

Arbetsätt som fungerar:

- Skolan försöker vara besvärlig med läxor, hemarbete och kontakter med vårdnadshavare. Det ska vara enklare att komma till skolan än att sitta och göra allt hemma. Skolan måste vara engagerade i frånvaron.
- F-5's mentorer tar 100 % ansvar för sina elever. Hjärta och vilja finns, vi behöver förse dem med verktyg.
- Arbeta med anpassad studiegång i större utsträckning.

Önskvärt:

- Tydligare rutin för hur man rapporterar frånvaro inom verksamheten.
- Tätare rapportering, en signal kan ges var 14:e dag i stället för en gång per termin.
- Det behövs sätt att motverka de faktorer i skolan som påverkar närvaro negativt.

- Samarbetet med FUS fortsätter upp i grundskolan, men inte i samma utsträckning som det var för 5-10 år sedan då de aktivt deltog på föräldramöten och även ledde föräldragrupper. Något som saknas bland pedagogerna.
- Skolan behöver kunna anpassas mer och vara mer flexibel för att alla elever ska klara av att vara i skolan.

5.3 Grundskola 6-9

Arbetsätt som fungerar:

- Elevassistent som arbetar med 3-5 elever. Möter dagligen upp på morgonen, håller kontakten via sms om eleven inte är på plats och går efteråt genom vad som missats. Dessa elever är väldigt beroende av stödet och har fått bättre närvaro tack vare det.
- En grupp elever arbetar ute på resursen, vissa helt och hållet, och vissa blandar med klassundervisning. I resursen är närvaron hög på grund av den mindre och tryggare miljön.
- I båda dessa fall hittar man motivation utifrån var eleverna befinner sig och arbetar därifrån.

Önskvärt:

- Resurserna behövs i form av elevassistent och resursenhet, men samtidigt måste vi bli bättre på att förändra undervisningssituationerna och hålla kvar elever i klassrummen. Den enskilde lärarna måste ta och ha kvar sitt ansvar.
- Fortsatt samarbete med berörda instanser behövs kring elever med problematisk frånvaro.

5.4 Gymnasium

Arbetsätt som fungerar:

- Rektor följde med tre elever till skolan ett par dagar innan skolstart för att titta runt, så de skulle känna sig trygga när de kom första dagen. Ingen av eleverna ville att rektor skulle följa med även vid skolstart. Dessa elever var i nionde klass, men som nu under rådande omständigheter till större delen fungerar bra.

6 Referenser

Neuropsykiatriska funktionsnedsättningar, Riksförbundet Attention
<https://attention.se/npf/om-npf/>

Problematisk skolfrånvaro – en forskningsöversikt, Tidningen Elevhälsa, #4 2017
<https://www.tidskriftenelevhalsa.se/4-2017/problematisk-skolfranvaro-en-forskningsoversikt>

Skollagen (2010:800)
https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/skollag-2010800_sfs-2010-800

UR Samtiden – Råd och rön om problematisk skolfrånvaro och hemmasittare, föreläsningsserie
<https://urplay.se/program/209105-ur-samtiden-rad-och-ron-om-problematisk-skolfranvaro-och-hemmasittare-vad-ar-problematisk-skolfranvaro>

Vad är neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF)?, Specialpedagogiska skolmyndigheten
<https://www.spsm.se/funktionsnedsattningar/neuropsykiatriska-funktionsnedsattningar-npf/vad-ar-neuropsykiatriska-funktionsnedsattningar-npf/>